

INGLIZ XALQ TEZ AYTISHLARINI O‘ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHDAGI MUAMMOLAR VA ULARNING YECHIMLARI

Yuldashev Og‘abek Komiljon o‘g‘li

Namangan davlat pedagogika instituti

Xorijiy tillar kafedrasi katta o‘qituvchisi

Аннотация

Maqolada ingliz xalq og‘zaki ijodining o‘ziga xos turi bo‘lgan tez aytishlarni o‘zbek tiliga tarjima qilish jarayonida uchraydigan fonetik, semantik va madaniy muammolar tahlil qilinadi. Shuningdek, tarjima jarayonida ekvivalentlikni ta‘minlash, fonetik uyg‘unlikni saqlash hamda milliy madaniy kontekstni aks ettirish bo‘yicha samarali yondashuvlar taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: tez aytish, tarjima, ekvivalentlik, fonetik uyg‘unlik, lingvopoetika, xalq og‘zaki ijodi.

Аннотация

В статье анализируются фонетические, семантические и культурные трудности, возникающие в процессе перевода английских народных скороговорок на узбекский язык. Особое внимание уделено обеспечению эквивалентности, сохранению фонетической гармонии и отражению национально-культурного контекста в переводе. В работе предложены эффективные подходы к передаче звукового строя и ритмической организации оригинальных текстов, что способствует более полному раскрытию их лингвопоэтических особенностей.

Ключевые слова: скороговорка, перевод, эквивалентность, фонетическая гармония, лингвопоэтика, устное народное творчество.

Abstract

The article analyzes the phonetic, semantic, and cultural challenges that arise in the process of translating English folk tongue twisters into Uzbek. Special attention is given to achieving equivalence, preserving phonetic harmony, and reflecting the national and cultural context in translation. The paper proposes effective approaches to reproducing the sound structure and rhythmic organization of the original texts, which contributes to a deeper understanding of their linguopoetic characteristics.

Keywords: tongue twister, translation, equivalence, phonetic harmony, linguopoetics, oral folklore.

Tez aytishlar (inglizcha *tongue-twisters*) xalq og‘zaki ijodining o‘ziga xos janri bo‘lib, ularning asosiy maqsadi nutq va talaffuz ravonligini oshirishdir. Har bir xalq til ining fonetik tuzilishi va so‘z o‘yinlari asosida o‘ziga xos tez aytishlar yaratadi. Ingliz va o‘zbek tez aytishlari bir-biriga o‘xshash jihatga ega bo‘lsada, ularni tarjima qilishda tovush tizimi, madaniy obrazlar va ritmik tuzilmadagi farqlar tufayli muayyan qiyinchiliklar yuzaga keladi.

Shu bois, tez aytishlarni tarjima qilish nafaqat lingvistik, balki estetik va madaniy muvozanatni talab etuvchi murakkab ijodiy jarayondir. Ingliz xalq og‘zaki ijodining o‘ziga xos janri bo‘lgan tez aytishlar (*tongue twisters*) odatda tovush takrorlanishi (alliteratsiya), ritmik uyg‘unlik, so‘z o‘yini, qofiyadoshlik va talaffuzni sinovdan o‘tkazuvchi murakkab lingvistik tuzilma asosida yaratiladi. Bu tez aytishlar nafaqat talaffuzni rivojlantirish vositasi sifatida xizmat qiladi, balki ularning estetik, lingvopoetik va pedagogik qiymati ham mavjud.

Masalan:

“Peter Piper picked a peck of pickled peppers.”

“She sells seashells by the seashore.”

Ushbu tez aytishlarda /p/ va /s/ tovushlarining ketma-ket takrori talaffuzni sinash bilan birga, o‘quvchida yoki tinglovchida ritmik ohang va esda qoladigan fonetik naqsh hosil qiladi. Shu bilan birga, alliteratsiya va qofiyadoshlik orqali so‘zlarning semantik mazmuni bilan bir qatorda, fonetik va ritmik effektlar ham muhim rol o‘ynaydi. Ingliz tez aytishlarining yana bir xususiyati – ular ko‘pincha so‘z o‘yinlari (wordplay) va metaforik ifodalar asosida quriladi. Bu holat tez aytishlarni oddiy talaffuz mashqlaridan ajratib turadi va ularni lingvistik qiziqarli va o‘quvchi uchun esda qoladigan qiladi. Misol uchun,

“Peter Piper picked a peck of pickled peppers”

tez aytishida so‘zlarning ma’nosi oddiy bo‘lsa-da, ularning talaffuzi va tovush uyg‘unligi o‘quvchida murakkab ritmik naqsh hosil qiladi, bu esa talaffuzni sinovdan o‘tkazishning samarali vositasi hisoblanadi. Bundan tashqari, ingliz tez aytishlari ko‘pincha homonimlar, assimilyatsiya va tovushlarning ketma-ketligi orqali yaratilgan fonetik effektlarni o‘z ichiga oladi. Masalan, *“She sells seashells by the seashore”* tez aytishida /s/ tovushi ketma-ket takrorlanadi, bu esa talaffuzni aniq va tez qilishni talab qiladi hamda ritmik uyg‘unlikni kuchaytiradi. Shu sababli, ingliz tez aytishlarini tarjima qilishda asosiy e’tibor nafaqat so‘zlarning ma’nosiga, balki fonetik uyg‘unlik, ritm va tovush effektini imkon qadar saqlashga qaratilishi zarur.

Shuningdek, tez aytishlarning pedagogik qiymati ham katta ahamiyat kasb etadi. Ingliz tilida talaffuzni o‘rgatishda ular nafaqat til o‘rganish jarayonini qiziqarli qiladi, balki talaffuzdagi xatolarni aniqlash, nutq tezligini oshirish va fonetik sezgirlikni rivojlantirishda muhim vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, ular lingvistik ijodkorlik va nutqning estetik jihatlarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi, chunki so‘zlar o‘yini va tovushlarning uyg‘unligi tilning badiiy potentsialini namoyish etadi.

Natijada, ingliz tez aytishlari nafaqat talaffuzni mashq qilish vositasi, balki lingvistik va badiiy qadriyatga ega janr bo'lib, tarjimada ularni o'zbek tiliga moslashtirishda fonetik, semantik va ritmik jihatlar bir vaqtning o'zida hisobga olinishi kerak.

Shuningdek, tez aytishlarni ingliz tilidan o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida uchraydigan muammolar

a) Fonetik muammolar. Ingliz tilidagi tovush tizimi o'zbek tilidagidan farq qiladi. Masalan, ingliz tilidagi *th*, *w*, *r* kabi tovushlarga o'zbek tilida to'liq mos tovush mavjud emas. Natijada, ularning fonetik ohangini o'zbek tilida to'liq aks ettirish mushkul. Masalan:

"Betty bought a bit of butter." To'g'ridan-to'g'ri tarjimada ("Betti bir bo'lak sariyog' sotib oldi") tovush o'yini yo'qoladi.

b) Semantik muammolar. Ko'plab tez aytishlarda so'zlar o'yin tarzida ishlatiladi, ularning ma'nosi tovush takrori orqali kuchaytiriladi. Bunday holatda so'zning lug'aviy ma'nosi emas, balki tovush effekt muhimroq. Shu sababli to'liq semantik sadoqat ko'pincha ritmik uyg'unlikni buzadi.

c) Madaniy muammolar. Ingliz tez aytishlari ko'pincha o'sha xalq hayoti, kasblari yoki geografik manzaralari bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, *seashore* (sohil), *woodchuck* (o'rmon hayvoni) kabi obrazlar o'zbek madaniyatida keng tarqalmagan, bu esa to'liq idrokni qiyinlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda Ingliz xalq tez aytishlarini o'zbek tiliga tarjima qilish jarayoni tilshunoslik, tarjimashunoslik va lingvopoetika sohalarida o'ta murakkab va qiziqarli vazifa hisoblanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, tez aytishlarni tarjima qilishda uchta asosiy qiyinchilik yuzaga keladi: fonetik uyg'unlikni saqlash, semantik aniqlikni ta'minlash va madaniy kontekstni moslashtirish. Ingliz tilidagi tovush tizimi o'zbek tilidan sezilarli darajada farq qilishi, ba'zi fonetik elementlarni to'liq aks ettirishni qiyinlashtiradi. Shu bilan birga, tez aytishlarning so'z o'yini va

qofiyadoshlik asosida qurilganligi, ularning estetik va ritmik ta'sirini saqlashni talab qiladi.

Maqolada tahlil qilingan misollar shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli tarjima quyidagi yondashuvlarni talab qiladi: fonetik ekvivalent yaratish, madaniy moslashtirish va erkin poetik transformatsiya. Fonetik ekvivalent yordamida asl tovush uyg'unligi saqlanadi, madaniy moslashtirish orqali o'zbek tilida tinglovchi va o'quvchiga tushunarli obrazlar yaratiladi, erkin poetik tarjima esa ritm va estetik ta'sirni maksimal darajada saqlash imkonini beradi.

Shuni ta'kidlash lozimki, tez aytishlarni tarjima qilish nafaqat lingvistik mashq, balki badiiy ijodning bir qismi hisoblanadi. Bu jarayon tarjimonning fonetik mahoratini, estetik didini va lingvistik bilimini sinovdan o'tkazadi. Shu sababli, tez aytishlarni tarjima qilish til o'rgatish, tarjimashunoslik, lingvopoetika va xalq og'zaki ijodi tadqiqotlarida alohida ahamiyat kasb etadi.

Kelajakda ushbu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar tez aytishlarning psixolingvistik aspektlari, o'quvchilarda talaffuz va nutq rivojlanishiga ta'siri, shuningdek yangi pedagogik metodlar orqali ingliz va o'zbek tez aytishlarini o'qitish samaradorligini aniqlashga yo'naltirilishi mumkin. Shunday qilib, tez aytishlar tarjimasi nafaqat badiiy va lingvistik, balki pedagogik va madaniy ahamiyatga ega jarayon sifatida qadrlanishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press, 2019.
2. Komiljon o'g, O. A. Y. (2025). Using Coloronyms And Magic Numbers in English And Uzbek Speed Reading. *American Journal Of Social Sciences And Humanity Research*, 5(05), 17-19.
3. Мелетинский Е.М. Происхождение героического эпоса. – Москва: Наука, 1963.

4. 2. Муль И. Механизмы языковой игры в малых фольклорных жанрах. – Москва: Изд-во МГУ, 1988.
5. Билағон болажон. – Тошкент: Турон замин зиё, 2015. – Б. 37–40.
6. Пропп В.Я. Проблемы комизма и смеха. – Москва: Искусство, 1976.
7. Азимов М. Ўзбек болалар фольклори. – Тошкент: Фан, 1985.
8. Opie, I. & Opie, P. The Oxford Dictionary of Nursery Rhymes. – Oxford: Oxford University Press, 1997.
9. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language. – Cambridge: CUP, 2019.
10. Қуронов Д. Фольклор ва халқ эстетикаси. – Тошкент: Фан, 2002.
11. Dundes, A. Folklore Matters. – Knoxville: University of Tennessee Press, 1989.
12. Jakobson, R. Linguistics and Poetics. – Cambridge, MA: MIT Press, 1960